

УДК 159.923.2:303.094.4

Пивовар Юлія, Дворнікова Ольга**ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ НІМЕЧЧИНИ**

У статті звернено увагу на політику сучасної Німеччини щодо проблеми культурної ідентичності – так званої «політики пам'яті». Розглянуто питання актуального стану національної ідентичності в німецькомовному просторі й динаміку його розвитку на тлі переосмислення історичної спадщини народу, зокрема її вплив на виховання національно свідомої молоді.

Ключові слова: культурна ідентичність, національна ідентичність, історична спадщина, виховання.

Пивовар Ю., Дворникова О.**ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ
ГЕРМАНИИ**

В статье обращается внимание на политику современной Германии в отношении к проблеме культурной идентичности – так называемой «политики памяти». Рассматриваются вопросы актуального состояния национальной идентичности немецкоязычного пространства и динамика его развития на фоне переосмысления исторического наследия народа, а именно ее влияние на воспитание национально сознательной молодежи.

Ключевые слова: культурная идентичность, национальная идентичность, историческое наследие, воспитание.

Pivovar Y., Dvornikova O.**THE PROBLEM OF CULTURAL IDENTITY THROUGH
THE PRISM OF THE HISTORICAL LEGACY OF GERMANY**

The article focuses on the policy of contemporary Germany regarding the issue of cultural identity – the so-called “memory policy”. The questions of the actual state of national identity in the German-speaking space and the dynamics of its development on the background of rethinking the historical heritage of the people, in particular its influence on the education of nationally conscious youth, are considered.

Key words: cultural identity, national identity, historical heritage, education.

На сьогодні проблема ідентичності є актуальною для багатьох країн. Це зумовлено необхідністю суспільства зберегти історичний спадок, а також вплинути на розвиток майбутнього покоління. Передусім постають питання щодо сучасного стану національної ідентичності європейців, зокрема в німецькомовному просторі. Насамперед, у Німеччині феномен ідентичності соціологи розглядають як збереження власної культури, мови й етносу в цілому, але при цьому звертають увагу на єднання з іншими культурами [1]. Німеччина є економічним, культурним, політичним центром Європи, тому стаття має на меті звернути увагу на формування національної ідентичності німців задля чіткого виокремлення проблем подальшого розвитку цієї нації з можливістю рефлексії її досвіду в сучасній українській державі.

Варто зазначити, що соціально-економічний розвиток, інформаційні технології, процеси глобалізації, інтеграція та ін. нівелюють поняття «ідентичність». Зрештою, як зазначає М. А. Козловець, пошук національної ідентичності є загальною історичною й соціокультурною тенденцією сучасного світу, що вступив у глобалізаційну фазу розвитку [9, с.8]. Зокрема, проблеми визначення ідентичності розглядають у різних галузях освіти: філософія, педагогіка, соціологія, психологія. Існує декілька поглядів щодо визначення цього феномена. Так, аспекти культурної ідентичності досліджують зарубіжні й вітчизняні вчені: Н. Яніч, Е. Еріксон, З. Бауман, П. Бурдьо, В. Табачковський, Є. Бистрицький, І. Вільчинська та ін.

У словнику психологічних термінів ідентичність визначено як «призначення для того, щоб бути послідовним у розгляді себе чи інших» [3, с. 252]. На думку Е. Еріксона, ідентичність є динамічним процесом організації життєвого досвіду в індивідуальному «Я», за допомогою якого людина відрізняє схожих і несхожих на себе: ідентичність – це соціалізована частина «Я» [11]. Відомий німецький філософ В. Краус зазначає, що ідентичність відповідає на питання про умови, які уможливають життєво-історичну й ситуативно незалежну рівноправність у сприйнятті власної особистості [5]. Щодо думки про національну ідентичність О. Астаф'єва наголошує, що цей феномен базується на синтезі соціальних, культурних і політичних ідей та цінностей, який виникає як результат взаємодії різних моделей ідентичності, які конкурують між собою [7, с. 256]. Отже, у сучасній науці ідентичність розглядають загалом через культурні, мовні й національні аспекти.

Розглянемо детальніше мовні зміни, які відіграють важливу роль у розвитку ідентичності. Як відомо, володіння й використання кожної

мови дуже часто стає центральним символом приналежності до соціальної групи. Німецькі соціологи й філософи стверджують, що до складу ідентичності групи належать форми і правила відносин між її членами, за допомогою яких лінгво-комунікативні відносини сприяють стабілізації, визначенню й розмежуванню ідентичності між членами цієї групи [6, с. 8].

Значну увагу німецькі вчені приділяють не лише дослідженню мовної ідентичності загалом, а й збереженню власної ідентичності в сучасних умовах збільшення кількості емігрантів у Німеччині. У дослідженні соціологів, «Молодь та європейська ідентичність» вказано на активну позицію молоді щодо визначення своєї національної ідентичності, яка тісно пов'язана з європейською [4]. Це ставлення є однією з рушійних сил збереження історичного спадку й виховання майбутнього покоління. Але важливо звернути увагу на те, що федеральні землі є важливим фактором німецької внутрішньої політики, а мешканцям властива особлива ментальність. Безперечно, регіональна ідентичність сучасних німців протиставляється національній. Більшість німців на питання про те, ким вони є за національністю, можуть відповісти: «я – баварець» чи «я – саксонець», а тільки згодом: «я – німець» [8, с. 36].

Актуальним питанням для Німеччини постає те, що кількість мігрантів зростає з кожним роком, тому важливим є збереження власної ідентичності. Останнім часом німецькі соціологи, історики, політологи й педагоги намагаються переосмислити історичний спадок країни, інтегруючи його у зміст освіти й виховання молодого покоління. Під девізом «Культура (чи політика) пам'яті» [2] вносять зміни до змісту шкільних та університетських навчальних програм, запроваджують програми підтримки соціальних проектів із цією тематикою в галузі мистецтва, літератури, театру тощо, до участі в яких залучено не лише корінних німців, але й мігрантів різних поколінь. Завдяки широкому спектру взаємодії погляд на проблему ідентичності в німецькомовному просторі стає об'єктивним відображенням сучасної суспільної картини.

Цікавим та резонансним у Європі став проект «Камені спотикання», який ініціював Гюнтером Демінгом у 1993 році. «Камені спотикання» – це кубічні бетонні камені з латунною пластиною з надписом. Вони вбудовані у бруківку на дорогах і тротуарах перед будинками, де колись жили жертви нацизму. На латунній пластині викарбувано ім'я, рік народження та смерті людини. Метою встановлення меморіалу є збереження пам'яті про жертв нацизму, циган, гомосексуалів

тощо, оскільки маленькі блискучі камінці на дорозі змушують перехожих зупинитися й прочитати написане. 24 липня 2009 року було встановлено 20000-й «камінь» у Ротербаумі (Гамбург, Німеччина). До квітня 2015 року було встановлено 50000 каменів у 1200 міст і населених пунктів. Витрати на проект покриваються за рахунок благодійних зборів і пожертв.

Проект привернув до себе увагу багатьох країн Європи, оскільки весь європейський простір постраждав у Другій світовій війні, наслідки якої відчувається в осмисленні свого національного історичного й культурного спадку не лише німецький народ. На початку XXI століття проблема визначення національної ідентичності є актуальною і для українського народу, який активно переймає досвід європейських країн у галузі виховання майбутнього покоління, яке знає та об'єктивно оцінює свою історію. Так, «камені спотикання» були встановлені у Переяслав-Хмельницькому на честь Естер Дікінштейн, учительки-єврейки, двох двічат-остарбайтерів і зв'язкової партизанського загону, учительки Марії Яківець (2009 рік), завуча Григорія Беляєва та лікаря Якова Білошицького (2011 рік). 26 липня 2018 року в Рівному за присутності пана Демніга було встановлено п'ять каменів, що вшановують польську поетесу Зузанну Гінчанку, настоятеля Свято-Воскресенського собору Володимира Мисечка, який загинув після провокації радянського диверсанта Миколи Кузнецова, учителя єврейської школи «Тарбут» Якова Крулика та його доньки Рахель, інженера Якова Суhenка. У Чернівцях відбувся акт передачі каменів міському голові для подальшого їх установаження [10].

Проект «Камені спотикання» мотивував освітян у Німеччині й Україні на створення спільних педагогічних зусиль на шляху переосмислення й збереження культурної спадщини народів, зважаючи на спільні віхи в історії. Варто згадати в цьому векторі вчительку берлінської початкової школи Біргіту Бер, авторку книги «Зузі, онука будинку номер чотири» [4] та сценарію однойменного фільму, у якому ролі грають діти – учні школи «Цецильєн», Берлін. Письменниця розповідає історію дівчинки, на очах якої відбулася трагедія – загибель бабусі й багатьох інших людей із єврейських сімей у Берліні часів Другої світової війни. А отже, діти знайомляться з жахливими сторінками історії своєї країни змалку та навчаються аналізувати й осмислювати соціальні події з позиції моралі. У Студії раннього вивчення німецької мови під керівництвом Юлії Пивовар (м. Харків) у рамках «Тижнів Німеччини в Україні» у листопаді 2018 року було проведено відкриту лекцію для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

на матеріалі книги Біргіти Бер. Діти дізналися про значення понять «війна», «історична пам'ять» і «толерантність», що, звісно, вплинуло на розвиток їхньої особистості та пізнання себе як частини європейської спільноти.

Отже, успіх держави в побудові демократичного, відкритого до європейського діалогу суспільства забезпечується інвестицією в реформування системи виховання й освіти майбутнього покоління, прищеплення йому здатності рефлексії своєї національної цінності.

Література:

1. Abels Heinz Interaktion, Identität, Präsentation. Kleine Einführung in interpretative Theorien der Soziologie. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1998. S. 314.

2. Birgitta Behr: Mit einem Stolperstein fing alles an. URL: <https://www.tagesspiegel.de/berlin/schule/filmprojekt-mit-schuelern-mit-einem-stolperstein-fing-alles-an/20979342.html>.

3. Fröhlich Werner Wörterbuch der Psychologie. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2008. S. 656.

4. Kirstin Beck Junge Deutsche zwischen nationaler und europäischer Identität. URL: <https://idw-online.de/de/news67634> – назва з екрана.

5. Kraus W. Das erzählte Selbst. Die narrative Konstruktion von Identität in der Spätmoderne. Pfaffenweiler: Centaurus, 1996.

6. Nina Janich Sprachidentität – Identität durch Sprache. Gunter Narr Verlag, Nov. 16, 2015. Language Arts and Disciplines. S. 222.

7. Астафьева О. Н. Реструктуризация и демаркация коллективных идентичностей в условиях глобализации: будущее национально-культурной идентичности. *Вопросы социальной теории: научн. альм. Человек в поисках идентичности*. Москва, 2010. Том IV. С. 255–281.

8. Грошева Г. В. К вопросу о периодизации процесса трансформации национальной идентичности в Германии второй половины XX–XXI вв. (по материалам российской историографии). *Сибирские исторические исследования*. 2014. № 1. С. 33–48.

9. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 558.

10. Перші «камені спотикання» в Україні: Німецька хвиля. URL: <https://www.dw.com/uk/перші-камені-спотикання-в-україні/a-4450930> – назва з екрана.

11. Эриксон Э. Проблемы Эго-идентичности: [текст]. *Реферативный журнал. Социология*. 1991. № 1. С. 173–200.